

THACHSA

Verenigingsblad IVN Súdwesthoeke

INSTITUUT VOOR NATUUREDUCATIE

IVN laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond
én belangrijk de natuur is

Bestuur

Voorzitter	Ruud Oudega	06-53152059 r.oudega@gmail.com
Secretaris	Anneke Oudega-Gombert	06-51280564 ivnsudwesthoeke@outlook.com
Penningmeester	Marten Wesselius	06-12117102 ivnsudwesthoeke@gmail.com
Coördinator	Arnoud van der Ridder	06-30105981 arnoudvanderidder@gmail.com

Coördinatoren werkgroepen en overige taken

Wilde planten	Baukje Miedema	06-57621330 baukjemiedema@home.nl
Sneek	Ger Bosklopper	0515-420514 g.w.bosklopper@home.nl
Vlinders	Wybren Siemensma	0514-603106 w.siemensma@kpnplanet.nl
Vogels	Durk Venema	06-12723823 dj_venema@hotmail.com
Webmaster	Jan Tijsma (tijdelijk)	06-41498111 jtijisma@hetnet.nl
Redactie Thachsa	Ria Brouwer	06-13281992 redactiethachsa@gmail.com
Contactpersoon district	Ruud Oudega	06-53152059 r.oudega@gmail.com

Secretariaat: Lutswâl 9, 8564HA Ruigahuizen
mail: ivnsudwesthoeke@outlook.com
Website: www.ivn.nl/afdeling/sudwesthoeke
Facebook: [@Sudwesthoeke](https://www.facebook.com/@Sudwesthoeke)

Lidmaatschap

Lidmaatschap IVN € 20,00 per jaar. Huisgenootleden € 7,50 per jaar.

Donateurs minimaal € 12,50 per jaar. Leden en donateurs ontvangen de THACHSA tweemaal per jaar.

IBAN nummer: NL91RABO0349508429 t.n.v. IVN Súdwesthoeke.

De illustraties in deze Thachsa zijn gemaakt door Betty Schellevis-Guldemeester.
De foto's zijn van Jan Tijsma en Ria Brouwer.

Van de redactie

Een Thachsa vullen in deze corona-tijd, waarin alle activiteiten van het IVN en andere natuurorganisaties stilliggen, dat zal nog een hele toer worden, dacht ik. Maar ik heb me vergist! Van alle kanten kwam kopij binnen. Geweldig!

Wat vind je zoal in deze Thachsa?

Allereerst drie verslagen van de laatste activiteiten eind 2019 – begin 2020.

In plaats van de voorjaarswandeling bij Epemastate een verhaal over dit gebied, door Betsie Kool. En in plaats van de Vroege Vogel Excursie een interview met Sytse Bouwhuis, al meer dan 25 jaar de gids bij deze excursie.

Twee langere artikelen. De eerste over het Galgelân, door Nico Brandsma; Nico verdiepte zich in dit gebied in het kader van zijn Natuurgidsen opleiding. Het tweede komt uit de pen van Arnoud van de Ridder en gaat over het Oudemirdumerklif.

Twee IVN-leden volgden dit jaar de cursus Ambassadeur van het Landschap Zuidwest Friesland. Daarvoor deden zij een opdracht, waarvan u hier een samenvatting kunt lezen. De ene gaat over de Luts en verdere vaarten, de andere over De Hege Gerzen. Deze wordt gevolgd door een beschrijving van de afwegingen van Stichting Gaasterlân Natuerlân bij het instemmen met het plan om Sybrandy's speelparadijs te verhuizen naar dit gebied.

Verder vindt u een verslag uit de oude doos, dat Elly Barnhoorn ons stuurde. Lees het met een glimlach. Ook zijn er twee stukjes over natuurbelevissen: over een voorjaarswonder en over het zoeken van de wielewaal.

Tot slot zoals altijd de activiteiten van onze afdeling in het tweede halfjaar van 2020. Uiteraard onder voorbehoud van de ontwikkelingen rondom het corona-virus.

Uw speciale aandacht voor de prachtige tekening op de voorkant van deze Thachsa, van de hand van Betty Schellevis-Guldemeester. De sint-jacobsvlinder, de rups en het Jacobskruiskruid.

Ik wens u weer veel leesplezier!

Ria Brouwer

**INLEVERDATUM KOPIJ VOLGENDE THACHSA
VOOR 15 NOVEMBER bij redactiethachsa@gmail.com**

Van de bestuurstafel

Na de ledenvergadering van 25 januari in de sfeervolle Theatertuin in Rijs, is het bestuur weer op sterkte. Dat wil niet zeggen dat het daarvóór aan idee en daadkracht ontbrak, maar het is een geruststellende gedachte dat de continuïteit van de afdeling weer voor enige jaren gewaarborgd is. Als nieuwkomers hebben wij contact met de regio Noord en met het landelijk bureau en de Landelijke Raad gelegd. Daarbij is ‘Zoom’ een hele ontdekking.

In deze bijzondere coronatijd heeft onze gezondheid de grootste prioriteit gehad, langzaamaan vragen ook economische belangen om aandacht en komen ‘normale’ activiteiten zoals IVN-excursies en bijeenkomsten weer in beeld.

Ik stel maar meteen een dilemma aan de orde. Het landelijk IVN-bureau geeft aan dat vanaf 1 juni excursies weer mogelijk zijn met 1,5 meter afstand, gebruik van handdesinfectans en thuisblijven bij klachten (ook van gezinsleden). Onduidelijk is nog hoe groot de groep mag zijn. Overleg met de leiders van de 5 excursies die op de agenda stonden is gaande, maar ik hoor graag wat jullie mening is over doorgaan van deze excursies.

In Friesland is het aantal overledenen door het corona-virus beperkt, maar veel leden behoren tot de risicogroep (leeftijd). Om 1,5 meter afstand te houden tijdens de excursie is ook een hele opgave. Eerder waren daarom alle groepsactiviteiten tot 1 september afgelast. Als de beperkingen in verband met het corona-virus het toelaten, willen de Friese afdelingen begin september het geplande Fête de la Nature tot een feest maken om een nieuw seizoen te starten.

De natuur trekt zich van alle beperkingen niets aan en de lente is intens van start gegaan. Overal bedelende jonge vogels met bedrijvige ouders. In het weiland zagen wij jonge haasjes en een reekalfje. Thuis kan natuur ook een belevenis zijn. Ter vervanging van de Vroege Vogel excursie bijvoorbeeld is er een uitgave van de KNNV in samenwerking met SOVON en de Vogelbescherming, met een app om vogelgeluiden te leren herkennen (<https://knnvuitgeverij.nl/artikel/wat-zingt-daar.html>).

In OnsIVN kan je zelf aanklikken welke berichten van de landelijke IVN je wil ontvangen. Zeker de moeite waard is Stuifmail en #groenomtedoen. Nieuw en uitdagend zijn de online scholingsmodules. Met de e-module Tiny Forest word je in 7 lessen helemaal up-to-date gebracht wat aanleg en onderhoud van deze minibusjes betreft (www.ivn.nl/natuuracademie/online). Er is een aantal van deze gratis mini-cursussen.

Verschillende IVN-afdelingen melden aanmelding van nieuwe leden, de interesse voor groen gaat gelukkig verder dan alleen een toegenomen bezoek aan tuinentra. Deze periode met beperkingen om erop uit te trekken kan dus ook

voor onze afdeling vruchten afwerpen. Mogelijk mobiliseer je de buren, kennissen of vrienden om bij je in de buurt iets groens te organiseren. Als je iets blijvends wil doen, kan dat bestaan uit bijvoorbeeld het inrichten van een buurt Tiny Forest. Dat is een ideaal project om samen de handen uit de mouwen te steken en om kinderen bij de natuur te betrekken. Het bestuur staat je graag met raad en daad bij.

Het bestuur,
Ruud Oudega

Afscheidsgroet van Peter en An Vessies

Redactie Thachsa ontving een mailtje van Peter en An Vessies met het volgende bericht:

Beste mensen, beste natuurliefhebbers,

Door omstandigheden zijn wij niet bij de laatste jaarvergadering geweest. Hier hadden we afscheid willen nemen van iedereen waarmee we zoveel jaren mooie en biologische momenten hebben meegemaakt: Vergaderingen, excursies, werkgroepen en in het bijzonder de mensen van IVN Zuidwesthoeks: het waren mooie en bijzondere contacten.

Wij danken eenieder voor deze mooie tijd en wensen mens en natuur:

Vrede en alle goeds,

Peter en An Vessies

Jaarverslag Vlinderwerkgroep 2019

De jaarlijkse vergadering van de vlinderwerkgroep was op 17 april 2019 op de locatie Houtwal van Staatsbosbeheer. Gastheren waren Durk Postma en Durk Venema. Er waren 12 personen aanwezig.

H. Kuipers en J. Tijsma hebben bedankt als lid van de werkgroep.

Welkom voor de nieuwe werkgroepsleden Adriaan en Thomas Hol.

De resultaten van de vlinderroutes en andere interessante waarnemingen werden besproken. Durk V. verzorgde het biologisch moment, over de kleine wintervlinder en mierenleeuw.

Vooruitblik 2019

De vlinderroutes worden weer gelopen. Voor de route in het Starnumanbos wordt een opvolger gevraagd. Jeltje zal met Durk V. enige keren meelopen.

Er wordt gesproken over het uitbreiden van de werkgroep met andere insectengroepen. De jaarlijkse bijeenkomst van onze werkgroep lijkt hiervoor niet geschikt. Het programma is iedere keer al vol met vlinders. Er is nog geen concrete keuze gemaakt.

*Hommel op smeervortel maakt
een gaatje in de bloem: inbraak
met roof*

Abel volgt momenteel een cursus over het determineren van hommels en is bereid dit met ons te delen. De vlinderstichting wil graag de hommels op de routes meetellen.

De jaarlijkse excursie gaat naar De Hege Mieden (SBB) en Bancopolder (IFG) in de Brekkenpolder. *

Als afsluiting van de avond geven Abel en Andy een interessante lezing met mooie foto's over hun nachtvlinder inventarisaties in het Harichster bos.

Invasie trekvlinders

Rond half juni dit jaar werden plotseling grote aantallen distelvlinders gezien, vaak bleek en beschadigd als gevolg van een zware reis vanuit Afrika. Deze vlinder zien we in sommige jaren nauwelijks, in andere jaren in grote aantallen zoals dit jaar. De vlinders die hier zijn aangekomen, leggen hier eitjes en door het warme weer ontwikkelen die zich snel via rups en pop tot een volgende generatie vlinders. Dat hebben we gemerkt: vanaf begin augustus werden veel verse distelvlinders gezien en ook behoorlijke aantallen van de atalanta. Op mijn route op het Oudemirdumerklif stonden ze in de top 3 met op 1 het klein koolwitje. Groot koolwitje en klein geaderd witje werden niet zo veel gezien, beduidend minder dan in 2018. Er werden 17 oranje luzernevlinders geteld.

Wybren Siemensma

Voor meer informatie over of lid worden van de vlinderwerk groep:
06-33716689.

* In de Tachsa van najaar-winter 2019 heeft Constance Smit hier een verslag over geschreven.

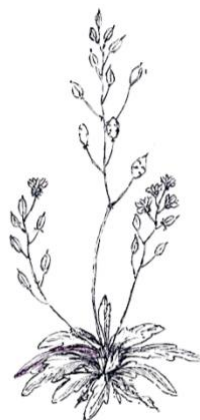
Succesvolle IVN plantenjacht in Balk

Twee leden van de plantenwerkgroep, Joke Venekamp en Elly Barnhoorn, hebben tijdens de Eindejaars Plantenjacht op 30 december 2019 zorgvuldig de winterbloeiers in Balk in kaart gebracht. In heel de Súdwesthoeke hebben ruim dertig vrijwilligers gedurende één uur alle bloeiende planten geregistreerd in een aantal dorpen, het Rasterhoffpark in Sneek en in een natuurgebied van Staatsbosbeheer en van It Fryske Gea.

*Straatgras. Heeft altijd één platte kant,
goed te zien als je het op je hand legt.*

Vroegeling

Evenals vorig jaar bestond de top drie uit straatgras, madeliefje en vogelmuur. De vorstgevoelige paardenbloem staat op plaats vier, een goed herstel na de daling van vorig jaar. In totaal werden 83 soorten gevonden, vooral laatbloeiers die op beschutte plekjes stand hebben weten te houden. Alleen vroegeling werd als vroegbloeier gevonden en deed daarmee de naam eer aan.

Na afloop van de jacht konden de verkleumde plantenjagers zich warmen in het bezoekerscentrum Mar en Klif in Oudemirdum en tegelijk de fototentoonstelling bewonderen van de bekende natuurfotograaf Jan Tijsma. Met koffie en een oliebol werden de gegevens bediscussieerd en lastige determinaties besproken. De resultaten zijn overgedragen aan FLORON, de landelijke organisatie voor Floristisch Onderzoek in Nederland. Deze organisatie verzamelt al jarenlang systematisch gegevens over de winterbloeiers en doet onderzoek naar het effect van weer en klimaat op bloeiende planten.

Ruud Oudega

Over de veldmuizenpiek in 2019, roofvogels en uilen

Verslag van de lezing door Lydia Barkema voorafgaand aan de ALV op 25 januari 2020

Geïllustreerd door prachtige foto's vertelde Lydia een interessant verhaal over het voorkomen van bepaalde roofvogels en uilen en de piek van veldmuizen die er in 2019 was.

Als eerste ging ze in op de roofvogels. Er komen in Nederland 14 soorten roofvogels voor, waaronder 2 wintergasten: smelleken en ruigpootbuiserd. Lang niet alle roofvogels zijn afhankelijk van muizen. Niet afhankelijk zijn havik, sperwer, boomvalk, slechtvalk, wespendif, visarend en zeearend. Muizenjagers zijn buiserd, torenvalk en kiekendieven. En daarbij gaat het met name om de veldmuis. Vooral het aantal broedgevallen en jongen van de torenvalk was in 2019 opvallend hoog.

Van uilen worden er 6 soorten in Nederland gezien: ransuil, kerkuil, velduil, bosuil, steenuil en oehoe. Met name de velduil, maar ook de kerkuil, jaagt op veldmuizen.

Voor meer info over deze roofvogels en uilen zie o.a.

<https://www.sovon.nl/nl/roofvogels>

Hoe ging het nu met de veldmuizen in 2019?

In het gebied rondom Woudsend en Hommerts werden in juni veel veldmuizen gezien. Opvallend was het aantal meest dode veldmuizen dat gevonden werd op het fietspad van het Jeltsleat Aquaduct. Op 22 juni waren dat 35 exemplaren, op 23 juni 140 en op 24 juni meer dan 350. Over de oorzaak zijn verschillende theorieën in omloop. Lydia acht het meest waarschijnlijk dat bij een sterke toename van de populatie de muizen op zoek gingen naar nieuwe territoria en daarbij tegen de barrière van het aquaduct aanliepen. Pas op 25 juni en de dagen daarna werden percelen land onder water gezet, dus dat was niet de oorzaak.

Het grote aantal veldmuizen leidde tot een invasie van veldvliegen in Fryslân. De veldvlieg is een nomadische soort, die broedt waar een overvloed aan muizen is. In 2019 waren er 70 broedgevallen in Fryslân, vooral in de veenweide gebieden. De veldvlieg maakt een nest in het grasland; ze broeden vaak in clusters. Vroeg maaien is een ramp voor het broedsucces. Kan de boer dan later maaien? Een veldvlieg legt 4-7 eieren, om de 24-48 uur. Het verschil tussen het eerste en laatste ei kan dus wel 14 dagen zijn. Na 24-28 dagen komen de eieren uit en na ca. 4 weken vliegen ze uit. Al met al duurt dit hele proces wel 2½ - 3 maanden. Dat is wel erg lang voor een boer om niet te maaien!

In Fryslân was er in 2019 een subsidieregeling voor boeren: zij kregen een vergoeding € 1250,- voor het niet maaien van 1 ha land. Ook was er een centraal meldpunt voor broedgevallen.

Ria Brouwer

Landgoed Epemastate in Ijsbrechtum

Landgoed Epemastate is een eeuwenoud landgoed in het dorp Ijsbrechtum, gelegen aan de rand van Sneek. Een state is een adellijk landhuis of landgoed. Epemastate bestaat uit een landhuis, een toegangspoort met woonetage erboven, een boomgaard en een park. De naam is afkomstig van de voornaam van een zekere Epe die ooit de eigenaar was en wiens nageslacht later de achternaam Epema heeft aangenomen. Het park is voor wandelaars vrij toegankelijk. Op de poort staat het jaartal 1651, maar het landgoed is al veel ouder en dateert waarschijnlijk van rond 1250. Het eerste gebouw was een stins, een torenachtig stenen huis, waarin een familie zich in gevaarlijke tijden terug kon trekken om het vege lijf te redden. Deze stins heeft vlak naast de huidige kerk gestaan. De bebouwing op de huidige plek dateert van het jaar 1620 waarin een Albada (hij bewoont dan een stenen Hooghuys in Sneek) de huidige state laat bouwen. In 1651 koopt Duco Martena van Burmania de state en gaat er met zijn echtgenote Eduarda Lucia van Iuckema wonen. Op de toegangspoort staat dit jaartal 1651 en de wapenschilden van beide families. Sindsdien is het landgoed familiebezit geweest. Door huwelijken binnen de adel en door overerving is het steeds in bezit geweest van vooraanstaande families met de bekende Friese adellijke namen Albada, Burmania, Rengers, van Harinxma toe Slooten en van Eysinga. Het landgoed is tegenwoordig eigendom van jonkheer Tjalling van Eysinga. Het landhuis is in al die jaren verschillende malen verbouwd, vergroot en verfraaid. Ook het park heeft door de jaren heen veranderingen ondergaan. Zo had het ooit een barokke stijl, met zichtlijnen en rechte heggen. In 1825 kreeg de beroemde tuinarchitect Lucas Roodbaard de opdracht een nieuw ontwerp te maken in de – toen moderne – Engelse landschapstijl. Deze – natuurlijk ogende stijl – wordt gekenmerkt door o.a. slingerende paden, niervormige vijvers en solitaire bomen omzoomd door bosrand.

In het voorjaar kunnen we op Epemastate genieten van voorjaarsbloeiers zoals speenkruid en maarts viooltje. We kunnen er ook stinsenplanten bewonderen, al is het aantal soorten er wel beperkt en is het er geen stinsenplanten-walhalla zoals sommige andere states dat wel zijn. Winterakoniet, holwortel en voorjaarshelmbloem bloeien er, maar

beperkt. Sneeuwkllokjes, narcissen, boerenkrokus en de bostulp komen in grote aantallen voor. Als de bostulp (*Tulipa sylvestris*) in maart/april uitbundig bloeit, aan beide zijden van de toegangsweg, dan is dat een prachtig gezicht. Bijzonder

aan dit kleine gele tulpje is dat de knop eerst naar beneden hangt en zich geleidelijk aan opricht naarmate zij zich verder ontwikkelt.

In de boomgaard staan oude fruitbomen, namelijk kweeperen. Deze bomen groeiden vroeger veel bij boerderijen. De harde plumpe gele vruchten zie je wel op oude stillevenen. Van deze peer-appels kun je jam of compote maken.

In de kweeperbomen groeit maretak (mistletoe, mistel, vogellijm). De maretak is een groenblijvende halfparasiet, die groeit op/in loofbomen. Water en zouten neemt hij op uit de bastvaten van de gastheer. We kennen de maretak uit de verhalen van Asterix en Obelix, waarin het een belangrijk onderdeel van de krachtige toverdrank is. In de Germaanse en Keltische cultuur was de maretak een symbool van vrede en liefde. Hier komt het gebruik van zoenen onder de mistletoe bij het Kerstfeest vandaan. In Nederland komt maretak spontaan eigenlijk alleen in Limburg voor. In de natuur zorgen vogels voor de verspreiding als ze de plakkerige bessen, op een tak, van hun snavel af proberen te schuren. Hier op Epemastate is de plant echter door mensenhanden geholpen en jaren geleden kunstmatig aangebracht door een enthousiaste tuinier uit het dorp.

Het park staat verder bekend om de roekenkolonie. Roeken behoren tot de familie van de kraaien. Een roek heeft een kleinere kop en een lichter gekleurde snavelbasis dan zijn neef de zwarte kraai. Zij is de enige kraaiensoort die in groepen leeft. Vanuit de vele nesten, die dicht bij elkaar en hoog in de bomen liggen, wordt in het broedseizoen druk met elkaar gecommuniceerd. De grond eronder is wit van hun ontlasting. Dus pas op waar je loopt.... er valt geregeld iets naar beneden! Ook het foerageren doen ze in grote groepen. Je ziet ze vaak in de weilanden zoeken naar bijvoorbeeld emelten, maar ze eten ook menselijk afval. Net als alle kraaien zijn ze heel trouw en blijven paartjes vaak hun hele leven samen.

Ook broeden er blauwe reigers in het bos, eveneens in kolonievorm. Reigers zien we meestal op de grond, langs de waterkant, geduldig wachtend tot er een hapje eten langs komt zwemmen. Maar hun nesten bouwen ze toch echt hoog in de bomen. De man voert takken aan, de

vrouw maakt het nest, dat soms meerdere jaren achtereen gebruikt wordt. Reigers kunnen slecht tegen vorst. Soms blijven ze hier, maar in koude winters trekken ze vaak weg naar Engeland, Frankrijk of zelfs Afrika.

Dus: kom maar eens een kijkje nemen. In elk seizoen is er natuurlijk wel iets te zien.

Betsie Kool

Over de geannuleerde Vroege Vogelexcursie: Ruud Oudega in gesprek met Sytse Bouwhuis

Omdat de Vroege Vogelexcursie in het Wijckelerbos op 3 mei niet door kon gaan, ben ik op bezoek geweest bij Sytse om voor de Thachsa zijn excursieverhaal te horen.

-Je bent vanaf de oprichting van de afdeling lid, hoe ben jij destijds bij het IVN terecht gekomen?

Als jongetje was ik altijd al bezig met de natuur. Toen Gosse Haga, een bevlogen biologiedocent uit Heerenveen, een stukje in de krant schreef over het oprichten van een natuurorganisatie in Gaasterland, was ik meteen geïnteresseerd. De interesse werd enthousiasme toen daarbij een gidsencursus in beeld kwam. Ik heb mij direct daarvoor aangemeld. Ik heb bij de gidsencursus veel over de natuur geleerd en nog belangrijker, ik heb daar mensen leren kennen die net als ik die kennis van de natuur willen overdragen. Daar heb ik tot vandaag de dag geen spijt van gehad.

-Vorig jaar heb je een jubileum gehad met de 25^e Vroege Vogelexcursie. Petje af daarvoor. Wat is de formule voor zo'n succes?

Ik denk dat het enthousiasme van de begeleiders een heel belangrijke factor is. Ik heb maar twee keer verstek laten gaan; een keer vanwege MKZ en een keer was ik ziek.

De Vroege Vogelexcursie is wel een heel aparte belevenis. De meeste vogels zijn zingend, tjilpend of roepend op vrijersvoeten of verdedigen hun gebied en de lente manifesteert zich dan in volle glorie door het koor van de vogelzang. Daarnaast is het voor veel mensen een beetje afzien om vroeg op te staan om rondom 5 uur in de ochtend de natuur in te kunnen gaan. Het wordt dan langzaam

licht en als de zon opkomt word je ook weer een beetje warm. Als beloning is er dan om 7 uur na afloop koffiedrinken met een plak sûkerbôle.

-Waarom zo vroeg op pad?

Begin mei zingen de mannetjes om hun territorium af te bakenen en daar beginnen ze met zonsopgang mee. Later in het jaar is die verdediging niet meer zo nodig.

Ik inventariseer het bos ook voor SOVON met de BMP-methode. Die berust op het vaststellen van broedterritoria door zingende mannetjes in een voor de soort ‘tellende’ periode. Ik moet dus vaker vroeg op pad. Eerdere excursies waren vaak in het Rijsterbos. Dat is een groter, heel aantrekkelijk bos met veel variatie. Maar door de BMP-tellingen ken ik het Wijcklerbos door en door wat vogels betreft en ik woon er vlakbij.

-Hoe leer je die vogelgeluiden?

Kennis van de vogels en van de vogelgeluiden krijg je door erop uit te gaan. Ik ben in het begin veel opgetrokken met een ervaren vogelaar. Die noemde dan de naam van de vogel die wij hoorden. De omgeving, het biotoop is daarnaast belangrijk om de soort te herkennen. Als je vogelgeluiden wilt leren herkennen moet je vroeg in het jaar beginnen als er nog maar een paar soorten actief zijn. Iedere week komen er dan nieuwe soorten bij tot het een heel orkest is.

-Wat is speciaal aan het Wijcklerbos?

Het bos heet eigenlijk het Van Coehoornbos en is een van de oudste bossen van Friesland. Het is in bezit van It Fryske Gea en vormt met de rietzomen van het Wijckler Hop een heel gevarieerd doel voor de vroege vogelexcursie.

Het Van Coehoornbos behoorde oorspronkelijk bij het buiten van Menno van Coehoorn, een succesvol militair en vestingbouwer ten tijde van de 80-jarige oorlog. Bijzonder waardevol is de stinsenvegetatie bij de kunstmatige ‘berg’ naast het kerkhof. Holwortel, dubbele bosanemoon en adderwortel zijn er te vinden.

Kenmerkend is de sterke uiengeur van de overvloedig voorkomende daslook. Nu wij het toch over de das hebben, het bos herbergt een aanzienlijke dassenpopulatie. In het bos zijn de graafsporen en de burchten van de das niet te missen. Een kijkje in de kerk van Wijckel is ook de moeite waard. Je zult verrast zijn vanwege het indrukwekkende grafmonument van Menno van Coehoorn.

Het geeft mij voldoening als mensen enthousiast worden voor de natuur. Dat de vroege vogelexcursie voor velen een 'belevens' is, verwoorde een deelnemer als volgt. Na de koffie na afloop zei betrokkene: "Nu even geen krant of radio, ik wil deze fantastische belevens de hele ochtend nog even vasthouden...". Dat is mijn beloning!

Het geheim van het Galgelân

“Gezocht: natuurliefhebbers (m/v) met de passie voor delen.” Het is inmiddels bijna een jaar geleden dat mijn oog viel op deze wervende tekst. Het was een aankondiging van IVN de Wâlden en IVN Leeuwarden dat er een nieuwe editie van de IVN-natuurgidsenopleiding van start zou gaan in september 2019. Net een paar maanden daarvoor had ik de cursus Ambassadeur van het Nationaal Landschap Zuidwest Friesland afgesloten. Boeiende verhalen van groot-ambassadeurs van het Nationaal Landschap over de natuur, ontstaansgeschiedenis, aanleg van wegen en dijken en de landbouw. Een bijna vlekkeloze organisatie en een leerzame excursie per bus zorgden voor enthousiaste reacties bij de deelnemers. De opleiding tot natuurgids leek me hier een prachtig vervolg op. “Gezocht: natuurliefhebbers (m/v) met de passie voor delen.” Dat delen is toch wel erg belangrijk, passie voor de natuur vermenigvuldigt zich als je het deelt. In september 2019 zijn we van start gegaan met een enthousiaste groep natuurliefhebbers, een zeer divers gezelschap in de leeftijd van 19 tot 69 jaar. Onder de deskundige en enthousiaste leiding van Gosse Haga en Betty Kooistra hebben we al veel boeiende lezingen en excursies mogen beleven. Een van de opdrachten binnen de opleiding tot natuurgids (N.G.O.) is het educatief project.

Het bedenken, ontwikkelen en ontplooiën van een activiteit gericht op natuureducatie. Een ander belangrijk onderdeel binnen de N.G.O. is het onderzoeksgebied. De bestudering van een (natuur)gebied aan de hand van de volgende hoofdthema's: de ontstaansgeschiedenis, natuur- en cultuurhistorie, flora en fauna en beheer. Het ontwikkelen en organiseren van een excursie leek mij de mooiste manier om de missie van de IVN natuurgidsen, het verbinden van mens en natuur door educatieve natuuractiviteiten in hun eigen omgeving, gestalte te geven. Ik heb ervoor gekozen het educatief project en het onderzoeksgebied aan

elkaar te koppelen. Als mijn onderzoeksgebied nam ik het natuurgebied met de geheimzinnige naam het Galgelân. Het behoorde tot de boezemlanden van het Sneekermear en is nu een winterpolder. Op ongeveer 500 meter van het Galgelân wonen wij op de Bokkepleats (1 op de kaart hieronder) in Offingawier. Het grasland om de boerderij wordt voornamelijk gebruikt als hooiland en is ruim tien jaar niet meer bemest. De omringende percelen bestaan uit intensief gebruikte (raai)graslanden en wijken duidelijk af van het hooiland. De bodem bestaat uit klei op veen. In een gedeelte van het perceel is de kleilaag verwijderd en kan de vegetatie zich min of meer natuurlijk ontwikkelen. Langs het perceel loopt de Zijkroede (2), een water dat een belangrijke rol speelde bij de ontginning van deze streek. De Zijkroede kruist, richting het Galgelân (5), de eeuwenoude Grienedyk en de Offingawierstersyl (3).

Het idee is om een excursie te organiseren die start met een korte PowerPointpresentatie op de Bokkepleats in Offingawier. Via het hooiland en de raai-graslanden passeren we de Grienedyk en de Offingawierstersyl en eindigen in het Galgelân. Een reis door de geschiedenis van het gebied. Tijdens de excursie

willen we stil staan bij de natuurlijke ontstaanswijze van het landschap, dat geologisch gezien nog jong is. We proberen ons een beeld te vormen hoe het Sneekermeergebied er voor de ontginningen heeft uitgezien. Wanneer kwamen de eerste bewoners in Offingawier en hoe werd het land ontgonnen? Wanneer ontstond het Sneekermeer, dat historisch gezien wellicht beter het Offingawierstermeer had kunnen heten. De vele stormvloedten die het Sneekermeergebied teisterden, de aanleg van de Grienedyk in 1160 en later de bouw van de zijlen in de dijk. Na de aanleg van de Grienedyk op ruime afstand van het Sneekermeer, ontstonden langs de oevers van het meer uitgebreide boezemlanden. Deze boezemlanden behoorden vlak na de oorlog tot de fraaiste dotterbloem graslanden van Nederland. Ook het Galgelân, het eindpunt van onze excursie, was onderdeel van deze boezemlanden. Het stuk land, met de mysterieuze naam, is in de periode 1990-1992 voor een groot gedeelte in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer gekomen. Hoe komt het Galgelân aan zijn naam? Zou er vroeger echt een galg op deze plaats hebben gestaan of heeft het een andere reden. Bij de excursie “Het geheim van het Galgelân” komen we ook hierover wellicht meer te weten. De eerste excursie, met een groep studenten van het Nordwin College, zou op 16 april plaatsvinden maar ging om begrijpelijke redenen niet door. Ik hoop dat het deze zomer nog wel gaat lukken. Ik wil afsluiten met de woorden van geograaf Jacob van der Vaart, groot ambassadeur van het Nationaal landschap:

“Hoe meer je weet,
Hoe meer je ziet...

Hoe meer je ziet,
Hoe meer je geniet...”

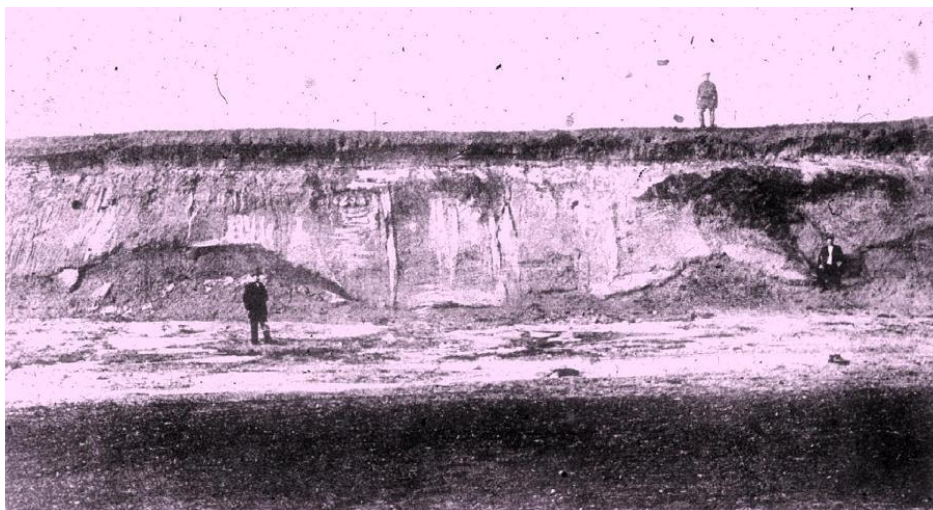
Misschien tot ziens op de Bokkeplaats in
Offingawier.

Nico Brandsma

Oudemirdumerklif bijna 100 jaar jong

Het duurt nog een aantal jaren, maar op 28 februari 2027 is het dan zover; dan bestaat het Oudemirdumerklif precies 100 jaar. Nou niet helemaal 100 jaar, want het klif is duizenden jaren geleden gevormd, maar in 1927 werd wel het eerste perceel in Friesland aangekocht door Natuurmonumenten. Op die dag vond de ondertekening van de koopacte plaats voor een perceel land ter grootte van ruim 7 hectare. In 1930 en 1933 volgden nog twee grote aankopen en toen bleef het stil tot 1981 toen opnieuw ruim 4,5 hectare aan de bezittingen van de jonge natuurorganisatie Natuurmonumenten (NM) werden toegevoegd. Het gebied is nu 27 hectare groot.

Bron: Langs de Luts

Voor Natuurmonumenten doe ik onderzoek naar de geschiedenis van het Oudemirdumerklif en in 2027 willen we aandacht schenken aan het eeuwfeest. We zijn op zoek gegaan naar de verhalen achter de personen die een rol hebben gespeeld bij het klif. Denk aan Minne Minnes de Vries, de laatste Zuiderzeevervisser uit Oudemirdum die tot het laatst toe geloofde in een rendabele visvangst. Een mooi verhaal is ook de eerste aankoopacte uit 1927. Daarin wordt verkoper (veehouder en timmerman) Hendrik Emkes Ottema uit Nijemirdum genoemd die het eerste perceel verkocht. Met de winst vertrok hij naar Zuid-Afrika om daar een nieuw leven te beginnen, maar hij is helaas nooit meer naar Gaasterland teruggekeerd en stierf in 1948 in Zuid-Afrika. In de acte staat Gijsbert Alexander Bos, de hoofdonderwijzer uit Balk die in de jaren 20 regelmatig met zijn leerlingen naar buiten ging voor natuuronderwijs, als de kroonpennetjes en de schriften weer eens op waren. Hij mocht namens NM de acte ondertekenen. Voor een goede

vastlegging zorgde de vriendelijke notaris Lambertus Klaas van Giffen die later zijn praktijk heeft overgedragen aan notaris Nicolai.

Hoofdonderwijzer Bos tussen zijn leerlingen
Bron: Langs de Luts.

Lambertus Klaas van Giffen als beginnend notaris
Bron: Familiearchief Van Giffen

Het klif is een bijzonder natuur- en geologisch monument in Friesland en zelfs uniek in Nederland. Nergens in ons land is een dergelijk mooi geologisch profiel in combinatie met het IJsselmeer zichtbaar. De stenen uit de IJstijd rolden letterlijk uit het klif en dit fenomeen werd dan ook aangegrepen door vele wetenschappers die er onderzoek hebben gedaan. Zo bracht een groep van 34 mannen (en 1 vrouw) een bezoek aan het klif in 1913. De specialisten waren archeologen, mijnbouwdeskundigen, geologen en anderen die op 3 oktober 1913 letterlijk in de bodem prikten. Een van hen is Johan Eduard Deelken, een mijnbouwkundig ingenieur. Hij werkte later voor Shell in San Francisco en overleed in Belgrado in 1948, waarschijnlijk ook werkzaam voor Shell. Op de foto staat hij rechts. De man met de bolhoed is Christiaan Leendert van Balen. Net als Deelken was hij lid van het Aardrijkskundig Genootschap van de TU Delft en deed schriftelijk verslag van deze excursie. Hij schreef ook boeken over

aardrijkskunde en het Nederlandse landschap vaak samen met Pieter Bos, de grondlegger van de bekende atlassen.

Bron: Historisch Werkverband Gaasterland

In de jaren 20 kwam het klif ook in de belangstelling bij Natuurmonumenten. Het was hoofdonderwijzer Bos uit Balk die samen met landschapsschilder Willem Jans Dijk uit Burgum het bestuur van NM erop attent maakte dat een deel van het klif te koop kwam. In oude jaarboeken van Natuurmonumenten zijn hierover fantastische beschrijvingen vastgelegd. Ook in de notulen van het bestuur moet hiervan verslag zijn gedaan, maar die moet ik nog bekijken in het archief in Amsterdam. En het bleef niet bij een schriftelijke vastlegging. In 1920 of 1923 heeft een groep boswachters van NM een bezoek gebracht aan het klif. Wie daar precies geweest zijn is onbekend en wat ze daar bespraken is ook nog niet helder, maar dat wordt nu uitgezocht. Op de foto met pet en verrekijker op de borst in ieder geval oud-directeur Piet van Tienhoven. Helemaal links zou Jac. P. Thijsse kunnen zijn maar daar zijn de meningen over verdeeld. Net als de persoon rechts zittend op de eerste rij. Is het Minne Minnes de Vries, die zijn werkkleding als visser vervuild heeft om in zijn zondagskledij het gezelschap iets te vertellen over het zware werk als visser? We weten het (nog) niet. Naast hem met hoed in ieder

geval Klaas Lieuwes Visser uit Oudemirdum die in die periode melkcursussen gaf en woonde op de boerderij waar nu camping Groen is gehuisvest.

Bron Natuurmonumenten

Minne Minnes de Vries

Zijn naam is bekend vanwege het schelpenpad naar het uitzichtpunt van het klif, waar wie was hij eigenlijk? Het verhaal achter deze visser is een ontdekkingstocht terug in de tijd en kennismaken met de bittere armoede in de jaren 20 en 30. Minne was 1 van de 18 kinderen uit het gezin van Minne Baukes de Vries uit Molkwerum. Hij had een jongere broer Inne die net als Minne ook zuiderzeevervisser was. Er werd op ansjovis en haring gevestigd en later op paling. Het leven was zwaar en altijd moest er met andere activiteiten extra geld binnenkomen. Zo voer Minne met zijn wyldsijter (de GA-12) elke dag de Zuiderzee op om te vissen. De wyldsijter is het kleinste ronde Friese schip uit de familie van de tjotters. Doorgaans waren ze 15 voet lang (4.30 meter) en hadden ze een diepgang van slechts 12 cm., zodat er zelfs op ondergelopen land mee gevaren kon worden. De boot kon onhoorbaar, zonder golven, door het water glijden. Voor Minne een prima bootje omdat hij ook wel een “kantjesvisser” werd genoemd, wat hij geen compliment vond.

Bron: Henk Landsheer

Op de foto zijn Minne aan het roer en zijn jongere broer Inne aan de mast zichtbaar. Het scheepje kende ook een zogenaamde ganzeroei. Een soort van boegspriet waarin een wapen werd gelegd om op ganzen te schieten. Dat werd regelmatig gebruikt, omdat de opbrengst van ansjovis, haring en later paling te weinig voor het gezin opbracht. In 1936 stopte Minne en hield de netten binnen. Het was klaar, maar hij ging niet bij de pakken neerzitten. Hij verhuisde naar Harich en raakte min of meer aan de bedelstaf. Het was bittere armoede in die periode en Minne probeerde met vioolspelen en met grappen en grollen op bruiloften en partijen het hoofd boven water te houden.

Meer verhalen

Rond het Oudemirdumerklif zijn er nog veel meer verhalen te vertellen die nog onderzocht en verder uitgewerkt worden. Een gerucht gaat dat in de regio in de middeleeuwen een pottenbakkersfabriekje heeft gestaan. Op een van de terreinen aan de Marderhoek ligt een dichte houtwal van Natuurmonumenten met een dassenburcht. Medewerkers van NM vinden daar potscherven die wijzen richting dat mogelijke fabriekje. Maar of het echt bestaan heeft en waar precies? Er is het verhaal dat de eigenaren van Riniastate in de vorige eeuw met hun eigen postkoets via een niet meer bestaand pad naar het schuilhaventje aan het klif reden om te zwemmen. Er stond daar een strandhuisje voor heren en voor dames. Voor de notabelen dus.

Zo zijn er de verhalen over de kustbescherming en de rijen houten palen die zijn aangebracht en later weer gesloopt toen het basaltendijkje werd aangelegd en over de wens van NM om richting toekomst meer dynamiek met het IJsselmeer te maken door hier en daar een stuk van de dijk weg te halen.

Ik kan nog wel even doorgaan met verhalen en verdiepen van de onderwerpen, maar ik heb nog 5 jaar om veel in archieven uit te zoeken en te praten met mensen die kunnen vertellen over het beheer, de flora en fauna en de oud-opzichters als Wybren Visser, Jan de kroon en Johannes Postma. Een bezoek aan oud-districtsbeheerder Menno Brandsma uit Willemsoord leerde in ieder geval dat het natuurbeheer er toen anders uitzag dan tegenwoordig met natuurdoelen, vastleggingen, subsidiepotjes en betaalde ecologen. Menno vertelde dat hij 1 keer in de maand koffiedronk aan de keukentafel bij de opzichter/beheerde die geheel onbezorgd een oogje in het zeil hield. “Als er maar rust was voor de dassen en niet te veel grazend vee op de percelen en geen mensen in het gebied”, besluit Menno zijn ervaringen.

Tot slot

In vogelvlucht heb ik een aantal achtergronden van het klif beschreven en er zal ongetwijfeld nog veel meer zijn. Als er mensen personen op de groepsfoto herkennen dan hou ik mij aanbevolen en als er toevoegingen zijn of iemand kent nog een persoon die beslist moet worden gevraagd een bijdrage te leveren dan hoor ik het graag; ik sta slechts aan het begin van een mooi projectje.

Arnoud van de Ridder
arnoudvanderidder@gmail.com

Ambassadeurs van het Landschap Zuidwest Friesland

Dit voorjaar volgden twee IVN-leden, Anneke Oudega-Gombers en Ria Brouwer, de cursus Ambassadeur van het Landschap Zuidwest Friesland. Een geweldige manier om meer van de eigen leefomgeving te weten te komen en te zien. Bij deze cursus hoort ook een opdracht. Anneke deed haar opdracht over de Gaasterlandse kliffenkust en in het bijzonder over De Hege Gerzen. Ria zocht uit hoe het zit met de verbinding over de Luts en verder tussen Sleattemer Mar en De Fluezen. Hieronder leest u een samenvatting van deze twee opdrachten.

Over de Luts en verder

De opdracht bood me de kans eens uit te zoeken hoe de Luts tussen de Sleattemer Mar en De Fluezen nou precies loopt. En om te proberen langs de oever van de Luts en verder te wandelen. Hieronder een beknopte weergave van

wat ik allemaal ontdekte. Wil je het volledige stuk lezen, inclusief wat je tegen kunt komen tijdens de wandeling, stuur me dan een mailtje, dan krijg je het via WeTransfer toegestuurd.

De Sleattemer Mar en De Luts: hoe het begon

Het Gaasterlandse stuwwallandschap ontstond na de voorlaatste ijstijd, de Saale-ijstijd (370.000-130.000 jaar geleden), waarin Noord-Nederland bedekt was met ijs en gletsjers. De stuwwallen – gaasten – zijn ruggen van opgestuwde grond langs de rand van een gletsjer. De gaasten bestaan uit keileem, een mengsel van leem, zand en keien. In de laatste ijstijd, de Wiechsel-ijstijd (116.000-11.700 jaar geleden) was Nederland een soort toendra en werd over het keileem een laag dekzand afzet.

Toen het na de laatste ijstijd warmer werd, smolten de ijskappen en steeg de zeespiegel en daarmee de grondwaterstand. Er ontstond een watervegetatie en de dode plantenresten leidden tot de vorming van een dik veenpakket, aanvankelijk laagveen, later hoogveen. Het hoogveen in Zuidwest Fryslân groeide aan en hoopte zich hier en daar in veenkoepels op. Op de plaats van de Sleattemer Mar hebben waarschijnlijk een aantal van deze veenkoepels gelegen. Tussen die veenkoepels kon het water niet wegstromen en er ontstond een meertje, een zogenoemde meerstal. Het water uit het omliggende hoogveen stroomde naar zo'n meer, dat heel diep kon worden, tot aan de onderliggende laag zand en keileem. Vanuit het meertje ontstond een riviertje, dat het overtollige water afvoerde naar lagergelegen delen of aanvoerde vanuit hoger gelegen delen.

Waar de Luts uitkomt op de Sleattemer Mar

Waarschijnlijk zijn de Sleattemer Mar en De Luts op deze wijze ontstaan. De Luts ligt daarbij tussen de gaast van Harich en die van Oudemirdum-Nijemirdum-Sondel en verder. De Luts loopt vanaf de Sleattemer Mar door Balk en langs Ruigahuizen en het Starnumanbos tot de Boekesingel, vlakbij het landgoed

Kippenburg. De hoge gronden van oost en midden Gaasterland wateren af op De Luts. Tot rondom 1840 liep De Luts niet verder dan tot hier.

De Fluezen en de vaarten: hoe het verder ging

In het gebied waar nu De Fluezen met in het noordoosten de Hegemer Mar en in het zuidwesten De Morra liggen, ontstond na de laatste ijstijd een groot hoogveenpakket. Vanaf ongeveer 900 na Chr. werd dit veengebied in cultuur

gebracht. Gevolg hiervan was dat het veen indroogde en zakte; door blootstelling aan de zuurstof uit de lucht oxideerde het veen en zakte verder in. Moernering – zoutwinning uit afgegraven turf – en veenbranden maakten dat het veen nog meer inklonk. In deze lagere delen bleef het water staan en zo ontstonden uiteindelijk in de 12^e-13^e eeuw De Hegemer Mar, De Fluezen en De Morra. Deze lopen van noordoost naar zuidwest tussen keileemruggen uit de voorlaatste ijstijd. In de 14^e en 15^e eeuw begon de familie Galama de droge dorre gronden ten zuidoosten van de meren en in het huidige Gaasterland in cultuur te brengen en bossen aan te planten.

De Ryster Feart komt uit in de Aldkarre/De Fluezen

In de 17^e eeuw werd de familie Schwartzenberg thoe Hohenlandsberg eigenaar van grote gebieden in Gaasterland. Zij bezaten een landgoed in Rijs. Zij lieten de Ryster Feart – eertijds ook wel Schwartzenbergersloot genoemd – aanleggen vanaf hun landgoed naar De Fluezen en wel naar het deel dat Aldkarre wordt genoemd.

De Ryster Feart werd in oostelijke richting verlengd in de vorm van de Spoekhoekster Feart (voorheen Merdersloot), die loopt tot bij het buurtschap Schouw. De Spoekhoekster Feart kreeg via de Wytekkersfeart en vervolgens de Sefonster Feart een verbinding met de Zuiderzee. Daar lag indertijd het Zuurwennersluisje in de zeedijk. Deze vaarten maakten de aan- en afvoer van goederen mogelijk; tegelijkertijd werd de waterhuishouding van het gebied verbeterd. Deze beide ontwikkelingen waren weer goed voor de ontginning van de woeste gronden in Gaasterland.

De laatste verbinding

Via de Iob De Wildt (1737-1709) en overervingen daarna komt veel grond in Gaasterland in de 19de eeuw in het bezit van de familie Van Swinderen. Gerard van Swinderen zorgde voor een verbetering en uitbreiding van de vaarten in Gaasterland. Behalve dat hij tussen 1820 en 1830 De Luts liet uitdiepen en bevaarbaar maken, liet hij rondom 1840 ook de Van Swinderenfeart graven. Deze vormde de verbinding tussen het eindpunt van de Luts bij landgoed Kippenburg en de Spoekhoekster Feart bij het buurtschap Schouw en vervolgens de Ryster Feart.

In de vorm van Sminkefeart kreeg de Van Swinderenfeart een opvaart richting Oudemirdum. Deze opvaart werd aangelegd voor de ontginning van de woeste gronden en de aanvoer van terpaarde, maar ook voor de afvoer van hout uit de bossen. De Sminkefeart heette ook wel Steendollensvaart, naar alle zwerfstenen die men bij het graven (dollen = spitten, graven) van de vaart

vond. Deze stenen zijn gebruikt voor het versterken van de zeedijken.

Zo ontstond er een verbinding tussen de Sleattemer Mar en De Fluezen en verder via De Morra en Warnserfeart met de Zuiderzee. De verbinding vanaf de Spoekhoekster Feart via de Wytekkersfeart en de Sefonster Feart naar de Zuiderzee bestond toen al niet meer. Tevens werd de waterhuishouding in het gebied verder verbeterd. Ook werd meer vervoer over water mogelijk, o.a. van terpaarde dat werd gebruikt om de relatief onvruchtbare gronden te bemesten. Hout uit Gaasterlandse bossen werd op de terugweg meegenomen.

Waar de Spoekhoekster Feart overgaat in de Van Swinderenfeart, bij het buurtschap Schouw, lag in het verleden een zwaaiyat. Nu ligt er een grote waterpartij – de Wyldemerk – die in de jaren '60 ontstaan is toen daar zand werd afgegraven voor de aanleg van het traject van de N359 tussen Balk en Koudum.

Natuureducatie als compensatie

Een boeiend onderdeel van de Friese kust zijn de kliffen, hoge plekken in het landschap: het Rode, Mirnser- en Oudemirdumerklif. Deze zijn ontstaan doordat in het Saalien (voorlaatste ijstijd) de ijskap naar het zuidwesten opschoof en daarbij de grond (keileem) voortstuwde. Toen het ijs smolt bleef aan de grens het opgestuwde materiaal liggen: stuwwallen. Vandaar de hoogte. Aan de Zuiderzeekant spoelden de golven steeds wat van de hoge kust af, waardoor het steile kanten werden. In het klein gebeurt dat nog steeds, maar door de Afsluitdijk wordt de kracht van het water getemperd.

Het Oudemirdumerklif is nog steeds een mooi voorbeeld van een klif. Het afgeslagen zand vormde een strandje, waardoor het een aantrekkelijke plek werd om te zwemmen. Om het klif te beschermen heeft Natuurmonumenten het gekocht en het grootste gedeelte afgesloten voor publiek.

Tegen het Oudemirdumer Klif aan ligt het gebied 'De Hege Gerzen', dit is dus land achter de stuwwal. Dit is minder kwetsbaar dan het klif en werd toen als

zwemplek gebruikt. Langzamerhand werd het 'officieel' en werden er badhokjes en een paviljoentje gebouwd. Het gebied is eigendom van de gemeente De Fryske Marren en wordt door Sjerp Jaarsma gepacht. Hij heeft het verder ontwikkeld, met behoud van het natuurlijk karakter.

In Rijs was Sybrandy's Vogelpark: vogels, uitgebreid met speeltoestellen. Hier gingen veel schoolreisjes naartoe. Sybrandy's Vogelpark houdt echter op te bestaan in de huidige vorm en op de huidige plaats. Sjerp Jaarsma ziet een link: van 'gekooide vogels' naar de 'vrije vogels' in zijn gebied. De schoolreisjes kunnen doorgaan en het speelse kan gecombineerd worden met de natuur. Zo ontstaat het plan Sybrandy's Vogelpark te verhuizen naar De Hege Gerzen.

Gezien de impact op het landschap, b.v. door plaatsing van hoge speeltoestellen, wordt er overleg gepleegd met De Fryske Marren en diverse natuurorganisaties, waaruit een convenant volgt, waarin staat dat natuureducatie een belangrijk onderdeel moet zijn van het nieuwe park.

De Hege Gerzen behoudt zijn oorspronkelijke functie (zwemmen, zonnen, spelen), met lage toegangsprijs en blijft onafhankelijk van Sybrandy's Vogelpark. Daarnaast komt Sybrandy's Vogelpark, met een hogere toegangsprijs (reductie voor groepen), dat een speeltuin en natuureducatie omvat en waarbij wel toegang tot het strand inbegrepen is.

Het IVN wil graag een rol spelen bij de natuureducatie van De Hege Gerzen. Sjerp Jaarsma wil d.m.v. een kort filmpje informatie geven over het te ontwikkelen 'blote-voeten-pad', waarbij via het 'droge-voeten-pad' uitleg gegeven wordt over de waterkering, de dijk die De Hege Gerzen begrenst en het achterland moet behoeden tegen overstroming (klimaatverandering).

De ‘vrije’ vogels kunnen bekeken worden vanuit een te plaatsen vogelkijkhut, met verrekijkers en zoekkaarten. Vogels in een poel en op het IJsselmeer. Verder is er een helofytenfilter, waarbij uitleg over de rioleringsfunctie hiervan mogelijk is en waar spannende hangbruggen gepland zijn over deze mogelijke amfibieënpool.

Conclusie:

De moraal van dit verhaal:
Kinderen spelen allemaal,
Maar na een hoop kabaal
Leren ze ook de natuur haar taal !!

Stichting Gaasterlân Natuerlân en De Hege Gerzen

Onder de naam Versterken Friese IJsselmeerkust werken het rijk, provincie Fryslân, gemeenten Súdwest-Fryslân en De Fryske Marren, Wetterskip Fryslân en It Fryske Gea samen om de Friese IJsselmeerkust nog mooier en sterker te maken. De plannen daarvoor komen van de inwoners en ondernemers uit het gebied zelf en er is € 17 miljoen voor uitgetrokken. Met ‘Sân industrie Nee’ laten de inwoners van Gaasterland ook al zien dat zij het menen met de zorg voor behoud van een mooi landschap. Het wekt dan enige verbazing dat dezelfde partijen akkoord zijn gegaan met de verhuizing van Sybrandy’s Speelpark naar deze kwetsbare kust. Omdat de natuureducatie daar een doorslaggevende rol bij speelt, heb ik de secretaris van de Stichting Gaasterlân Natuerlân, medeondertekenaar van het convenant voor verhuizing van het speelpark, gevraagd naar de afweging van de verschillende mogelijk strijdige belangen. Deze leest u hieronder.

Ruud Oudega

De gezamenlijke geschiedenis van het dagrecreatieterrein ‘De Hege Gerzen’ en de Stichting is er een van zo’n 30 jaar. Het terrein ligt besloten tussen houtsingels in een talud van de IJsselmeerdijk met Zuiderzeeduintjes en daarop specifieke begroeiing. De oeverzone met ondiepe zandplaten is van groot belang als broed-, rui-, slaap-, foerageer- en overwinteringsgebied voor talloze vogels. In groten getale in de verschillende jaargetijden, zodat de kust het predicaat Natura 2000-gebied met verve jaren geleden heeft verworven.

Om het verstoringeffect, verstoring op natuur en landschap doorgeluid-, licht- en verkeershinder op De Hege Gerzen en omgeving, binnen de perken te houden is

er jaren geleden (2004) een convenant opgesteld tussen de gemeente en de natuurorganisaties, waaronder de Stichting. We zijn nu aan de tweede wijziging. Of wijzigingen nu voortkomen door tegenvallende exploitatie of door enthousiaste ondernemers en bewoners voor ons blijft het wringen.

We hebben na lang aarzelen besloten om onder voorwaarden toch in te stemmen. De plannen om naast een kleinschalige, laagdrempelige speeltuin het gebied uit te breiden met natuureducatie op het terrein voor dezelfde leeftijdsgroep en binnen dezelfde tijden gaf min of meer de doorslag.

In samenwerking met de natuurorganisaties en wie weet IVN, Mar en Klif, gemeente en beheerder kunnen er plannen gemaakt worden voor een educatief natuurprogramma. Tevens zal er geïnvesteerd worden in natuurontwikkeling in en om het terrein, waardoor het geheel een groenere uitstraling zal krijgen. De kwaliteitsverbetering van natuur en landschap op het terrein zullen te allen tijde door gaan, ook al komen andere onderdelen te vervallen. Voor meer informatie over het convenant en addendum raadpleeg onze nieuwe website:

www.gaasterlan-natuerlan.nl

De verhuizing van Sybrandy's Speelpark naar deze plek zou niet onze keuze zijn geweest, maar het kan misschien een positieve bijdrage leveren aan het natuurbesef van jongeren.

Helofytenfilter

Het wonder

Ik deed de deur open en meteen drong het tot me door: dit is niet gewoon, dit is geen zang maar een hartstochtelijk jubellied. Ik liep voorzichtig verder en zag hem zitten. Hij zat op het stenen muurtje, half verscholen onder de vlier. Hij zat niet gewoon, maar wat voorovergebogen, het kopje iets naar beneden. Het zwarte verenkleed glansde in het licht van de avondzon, net als zijn oogringetje en de gele snavel.

Hij haalde diep uit en verhoogde de klanken tot lange strofen waarin grote hartstocht doorklonk. Het leek alsof hij in trans was. In zijn jubel hoorde ik een smachtende klank, met grote passie gezongen. Hij werd beloond. Stilletjes kwam een vrouwmerel aangevlogen. Ze ging in de vlier zitten en keek een ogenblik naar hem. Hij deed zijn kopje iets omhoog.

Toen vloog het vrouwtje langzaam weg, het seintje was gegeven. Hij volgde haar. Het wonder van de vogelwereld voltrok zich.

Sieger Schotanus

Verslag van een ‘excursie’ bij de diploma-uitreiking IVN-natuurguidsen 15 juni 1991

Pieter komt aangereden in zijn vrachtwagencombinatie,
Nelly wordt uitgezwaaid door haar man,
Theo parkeert zijn auto tegen een boom of in een slootrand,
En Bart vraagt: *Eerst maar even koffie, niet?*
Nee Bart, eerst wat doen!

We gaan op weg. En wie ziet er altijd van alles?
Elly! *Jongens, kijk eens wat ik gevonden heb?*
En iedereen stort zich op het kleine plantje.
Iedereen? Nou nee.
Theo en Durk staan alweer ergens anders,
Theo ligt plat op zijn buik op de grond,
Durk speurt met zijn handen in zijn zakken de omgeving af.
Jongens, kom d'r eens even bij.
Goasse heeft z'n flora in de aanslag, Sytse adviseert,
Hans probeert een mop van een breedbekkikker te slijten,
Gosse gaat weldra het verlossende antwoord geven,
Wiebren maant tot stilte en vraagt aandacht voor de leider,
En Gosse spreekt zijn legendarische woorden:

Ik scheld dit uit voor vroegeling.

Kees spreekt hem na: *Vroe-ge-ling.*

Zo, nu eerst een kopje koffie! oppert Bart.

Ondertussen vindt Henk weer wat anders, en Akkie roept:

Is dat niet een myceniumzwammetje?

En Ria roept: *Oh, jongens, wat schit-te-rend!*

En Hans roept: *Dat doet me denken aan die mop van die breedbekki....*

Hou nou eens op te zeuren, zegt Kees.

En Bart vraagt: *En hoe zit het nu met die koffie?*

En we lopen rustig verder.

Dáár, een vogel! Johannes en Rinnert richten hun kijkers.

Een tafeleend, een fuut, een middelste zaagbek! Roept iemand.

Nee, het moet een grote zaagbek zijn, zegt Rinnert.

De middelste zaagbek is allang weer weggetrokken.

Deze wijze uitspraak drukt elke uitspraak de kop in.

En wie staat er alweer bij een zeggesoort te kijken? Johannes.

Ermee naar Gosse. En Gosse roept: *Als jullie nou nog wat leren willen?*

Durk, kom d'r eens bij!

En Bart oppert: *Zeg, zouden we nou niet eerst eens*

Nee, Bart, eerst opletten wat er gezegd wordt, en dan is er pas koffie.

Vindt Wiebren met zijn natuurlijk gezag.

En als we dan aan de koffie gaan, wie geniet er dan het meeste? Aukje.

Want wat is er nou lekkerder dan een kopje koffie met een sigaretje, vooral als je daarvoor net gestopt was.

En Nelly en Geartsje zitten gezellig wat te kletsen,

En Theo vraagt aan Akkie of hij nog een kopje koffie mag,
En Sytse en Gosse discussiëren over de grondwaterstand,
En Henk en Ria bespreken iets op bestuurlijk niveau,
Tot dat Gosse de zitting opheft.
En net als iedereen z'n spullen heeft ingepakt en weer opstaat, komt Theo met de opmerking:
Ho, ho, ik heb nog wat stencils.

Jelmer Wijma

De wielewaal

We komen nabij het parkeerterrein en zien een aantal omhoogkijkende mensen rondlopen. Wat onzeker lijkt het, niet wetend waar ze het zoeken moesten. We stappen uit en ik hoor wat er aan de hand is; het vrolijke, opgewekte en blijde geluid van de wielewaal klink helder hoog uit een boom.

Partner Ria en ik hebben ons zelf getrakteerd op een excursie naar het Lauwersmeer gebied. We lopen een mooie route die de toch wel lange reis meer dan goed maakt. Vogels, prachtige natuur en mooi weer, alles wat een mens blij maakt is aanwezig. In het gedeelte met meer bomen horen we regelmatig de wielewaal. Daar lopen op diverse plaatsen vogel-fotografen rond met indrukwekkende apparatuur. Want die mooie maar niet zichtbare vogel triggert de fotograaf. Ik vraag enkele van hen naar de resultaten. “Ja, we hebben mooie foto’s gemaakt maar die gele wil maar niet lukken” klinkt het licht geïrriteerd. Aan het eind van onze wandeling lopen we er nog een tegen het lijf. Hij is volgens zeggen al uren bezig, maar nog steeds zonder resultaat. We zien een licht wanhopig trekje op zijn gezicht.

Hier speelt zich een leerzaam maar ook hilarisch tafereel af. Een zeer opvallende vogel met een zeer opvallend geluid is een legertje mensen te slim af. Zij weten (nog) niet dat vogels slimmer zijn dan mensen. Want zullen mensen ooit zelf kunnen vliegen, een wereldreis maken zonder tomtom en op de juiste plek aankomen, of drie jonkies die net zijn uitgevlogen al vliegend grootbrengen?

Op een vogeldag van SOVON in de Oostvaderplassen hield Hans Dorrestein een verhaal over zijn relatie tot de vogelwereld. Hij sloot af met een lied, de aanwezigen werden geacht mee te zingen, in canon.

Dat lied was “Kom mee naar buiten allemaal, dan zoeken wij de wielewaal...enz.”. Allen zongen uit volle borst mee. Na een tijdje liep Hans Dorrestein door het

gangpad naar de deur en verdween, het volk in verwarring achterlatend. Het lied doofde langzaam en viel uiteindelijk stil. Wederom had de wielewaal toegeslagen.

Sieger Schotanus

De wielewaal – een vervolg

Een week na onze wandeling in het Lauwersmeer gebied (zie hierboven) bezocht ik met een vriendin De Rottige Meente. Ons doel was om te fotograferen: landschap en macro's. En wat hoorden we daar: het vrolijke gezang van de wielewaal. Links van ons, dan weer rechts en dan weer voor ons uit. Het leek wel of er meer dan een aanwezig was.

Op een gegeven moment was het geluid wel heel dichtbij. Terwijl onze route rechtsaf ging liep ik nog even rechtdoor, want wie weet zit hij daar. En wat vloog er over het pad? Een, nee zelfs twee gele schichten. Gesnapt! Ik bleef stilstaan en speurde het groene loof van de bomen langs het pad af. En ja, daar zat ie dan, verborgen tussen het groen het onmiskenbare geel van de wielewaal! Geen verrekijker om hem beter te bekijken, geen telelens om hem vast te leggen, geen getuige die hem ook zag. Maar in mijn hoofd zit het beeld van deze prachtige vogel.

Ria Brouwer

Wil je meer over de wielewaal weten, kijk dan op
<https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/wielewaal>

IVN-jaarprogramma najaar 2020

Wat is er allemaal te doen?

Onderstaande activiteiten zijn onder voorbehoud. Of ze al dan niet doorgaan hangt af van de ontwikkelingen rondom het corona-virus.

U krijgt hierover tijdig bericht. Houd daarom uw mail in de gaten!

Zondag 13 september: Natuurwandeling in de Uittheiingspolder tussen Tacoziyl en Lemmer

Start 10.00 uur tot ca. 12.00 uur. Verzamelplaats Plattedijk (tussen Tacoziyl en Lemmer) ter hoogte van de Schuddingsteeg, Lemmer. Gids: Jan Tijsma. Het aantal deelnemers is zeer beperkt en **aanmelden is verplicht** via mail jtijisma@hetnet.nl

Een natuurwandeling in samenwerking met Staatsbosbeheer in dit beschermde natuurgebied. Een stevige wandeling langs oude kleiputten, rietvelden en over oude dijken naar de IJsselmeerkust met zandplaten en verre uitzichten. Op de meertjes en langs de IJsselmeerkust zijn in deze periode verschillende vogelsoorten te vinden. Veel van de zomergasten zijn er nog en ook is de vogeltrek al een beetje op gang gekomen, met kans op bijzondere waarnemingen. Zo zijn er op de zandplaat voor de kust regelmatig reuzensterren en lepelaars gezien. Ook zoeken we naar sporen van dieren en natuurlijk hoort u ook het verhaal over dit landschap en de ontwikkelingen in de omgeving. Het is een stevige wandeling door deels ruig terrein met natte elementen waar het dragen van laarzen een aanbeveling is. Trek tevens warme kleding aan en neem de verrekijker mee.

22 september: Lezing over bomen in het Wilhelminapark te Sneek

Door Douwe de Groot. Plaats: bibliotheek Sneek, Wijde Noorderhorne 1 te Sneek. Tijd: 19.30 – 21.30 uur. **Opgave** bij bibliotheek Sneek via sneek@bmf.nl
En

Vrijdag 25 september: Excursie bomen in het Wilhelminapark te Sneek Reservedatum: vrijdag 2 oktober

Tijd: 14.00 – 15.30 uur. Door: Douwe de Groot. Plaats: Wilhelminapark te Sneek

Zondag 4 oktober: Natuurwandeling It Swin te Harich.

Start: 10.00 uur bij de ingang van It Swin aan de Keamerlânswi tussen Harich en Elahuizen. Excursie in samenwerking met Staatsbosbeheer. Gids: Jan Tijsma.

Opgave is verplicht via mail jtijisma@hetnet.nl

Een stevige wandeling om het meertje met een bezoek aan de vogelkijkhut levert altijd weer bijzondere waarnemingen op met veel verschillende vogelsoorten. Opvliegende watersnippen, een roerdomp of kwetterde baardmannetjes zijn er altijd wel.

Zaterdag 17 oktober: Kennismaken met De Twigen (tussen Sneek en Joure)

Start: 10.00 uur, tot 12.00 uur. Voor het startpunt rijdt u naar de Tramwei in Joure (de oude weg naar Sneek). Komt u vanaf Joure dan is de ingang naar De Twigen aan de linkerkant van de weg voorbij de afslag naar de snelweg. Schuin tegenover de waterzuivering. LET OP: dit is een andere ingang dan voorgaande jaren. We bekijken een ander gedeelte van het gebied. **Opgave** en inlichtingen via constance-smit@hetnet.nl

Een verrassende natuurwandeling door een gebied wat ongeveer 20 ha groot is.

Met informatie over de ontstaansgeschiedenis en de aanwezige flora en fauna. De oorsprong van De Twigen ligt bij de aanleg van de A7 aan het einde van de jaren 1960. Er werd ter plaatse veengrond, zand, leem en teeltaarde in een depot opgeslagen. Dit depot raakte later begroeid met opschietende struiken en bomen, vooral wilgen. De Twigen is niet vrij toegankelijk. Dat komt de rust in het gebied ten goede en maakt dat de verschillende leefgemeenschappen zich ongestoord kunnen ontwikkelen.

Zaterdag 24 oktober: Fietstocht langs bijzondere bomen

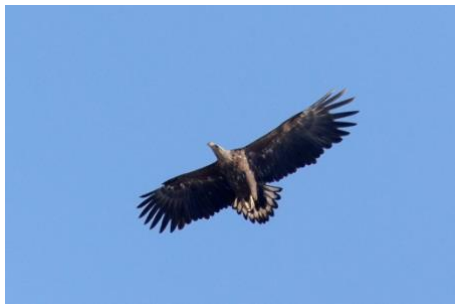
Start 13.30 uur op een nog nader te bepalen plek. Gids: Joop van der Galiën.

Opgave verplicht via tel: 06-30563770 of joopvvdgalien@hetnet.nl

Een bijzondere fietstocht, waarbij Joop van de Galiën ons leidt ons langs monumentale en waardevolle bomen. Regelmatig staan we stil bij een boom waar we normaal zomaar aan voorbij gaan. Joop vertelt op zijn geheel eigen wijze waarom we juist hier gestopt zijn.

Zee-arenden in de Súdwesthoeke

INSTITUUT VOOR NATUUREDUCATIE

IVN verbindt mens en natuur.

We laten jong en oud beleven hoe leuk, leerzaam, gezond én belangrijk natuur is.

Excursies
Lezingen
Cursussen
Activiteiten

Nieuws
en actuele
informatie voor
iedereen

www.ivn.nl/afdeling/sudwesthoeke
Facebook IVN Súdwesthoeke

Foto's: Jan Tijsma